

L'ANY FRANCESC DE B. MOLL

Semblança de Francesc de Borja Moll

per Aina Moll

He d'agradir a «Serra d'Or» que m'hagi volgut associar a l'evacuació de la vida i l'obra de Francesc de Borja Moll, amb que s'uneix a les celebracions de l'Any Moll. No he d'amagar, per que el tema que m'assignaren em produïa una certa incomoditat, a causa del meu lligam familiar amb l'homenatjat. Vaig superar considerant que, com em va dir encertadament un amic, Francesc de Borja Moll ja «no és nostre», és a dir, «no és de la seva família, sinó que pertany a la col·lectivitat. Alliberat d'escrúpols, vaig emprendre la semblança que em demanaven..., i ben aviat em vaig adonar que havia comès una imprudència: era incapaç de concentrar, en l'extensió tolerable d'un article de revista, tot el que hauria volgut dir per fer comprendre al públic jove d'avui la importància que la seva figura i la seva obra van tenir, en les circumstàncies històriques que li tocà viure.

Finalment, he decidit donar per sabudes moltes coses que els interessats poden trobar fàcilment a les seves memòries (que constitueixen la seva millor semblança i que ara es reediten), en dos treballs meus recents² i en els que es publiquen amb motiu de l'Any Moll,³ i posar l'accent en aspectes concrets de la seva vida i del seu tarannà als quals es deu aquesta importància.

He de començar per declarar que, al meu entendre, Francesc de Borja Moll ha estat un personatge decisiu per al manteniment de la vida cultural de les Illes Balears i, en general, per a la difusió i el recobriment de la llengua catalana al llarg del segle XX. Ha estat així en bona part perquè el destí o la Providència el van fer continuador i finalment plasmador d'aquell gran Diccionari que mossèn Alcover va iniciar amb entusiasme de visionari; però també perquè el seu caràcter i le

Francesc de B. Moll, 1903-1991. El 2003 celebrem l'«any Moll». (Fotos: Barceloneta)

Desembre de 1968. Francesc de B. Moll entre Manuel Sanchis Guarnier, col·laborador seu en la preparació de materials per al Diccionari, i Joan Ballester i Canals, coordinador dels secretariats de l'Obra del Diccionari.

seves qualitats li permeteren, no sols capacitar-se científicament per dur a terme aquesta obra, sinó dur-la endavant en circumstàncies personals i històriques molt difícils.

Nascut a Ciutadella de Menorca el 10 d'octubre de 1903, de família modesta, arrelada secularment a l'illa, res no feia preveure la futura orientació de la seva vida quan mossèn Alcover, en viatge d'enquesta dialectal per Menorca, el va «descobrir» entre el grup de seminaristes designats per a fer-li d'informadors (aquest va ser el primer fet providencial de què us parlava). Tenia aleshores tretze anys, dibuixava amb molta traça i facilitat (heretades del seu pare, el popularíssim «Mollet», vertader animador de la vida cultural de la Ciutadella del seu temps), escrivia versos —en castellà—, s'apassionava pel llatí, participava en concursos i s'iniciava en la composició tipogràfica a la impremta d'un periòdic local; llegia llibres d'història i de geografia..., i no sabia res de la llengua que parlava, sobre la qual mossèn Alcover li donà explicacions il·luminadores que ell absorbí àvidament i que, com diu en les seves memòries, canviaren el curs de la seva vida.

Val a dir que tant l'estudi aprofundit del llatí com les seves activitats extraescolars, i sobretot el seu tarannà, el prepararen magníficament per a la seva obra posterior: dibuixar durant el treball de camp les eines i altres elements que havien d'il·lustrar el Diccionari; fer d'impressor i d'editor; il·lustrar les Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Recó (A.M. Alco-

ver), editar-les i difondre-les per ràdio..., i, més que res, exercir una acció conciliadora (prop d'Alcover i d'altres personatges). Però el Moll que ha merescut que el 2003 fos proclamat «Any Francesc de Borja Moll» nasqué d'aquella trobada amb Alcover.

El mestratge d'aquest ja no s'interromp; el guia a distància, enviant-li llibres i tots els números del BDLC, de manera que a disset anys està en condicions d'emprendre la seva formació sistemàtica com a filòleg. És quan deixa el Seminari i es produeix el segon fet decisiu de la seva vida: Alcover, que acaba d'aconseguir la subvenció del Ministeri de la Funció Pública que li permet de retribuir els col·laboradors, el crida al seu costat.

Una vida centrada en el Diccionari

Potser no serà sobrer recordar ací la importància d'aquell *Diccionari de la Llengua Catalana* (rebatejat més tard per Alcover en *Diccionari català-valencià-balear*, conegut avui com a *Diccionari Alcover-Moll* o per la sigla DCVB). Moll ha narrat, en la biografia d'Alcover⁴ i en les seves memòries, la història accidentada d'aquesta obra que ocupà més de trenta anys de la vida d'Alcover i altres tants de la seva (dels quals onze en comú) i que, com deia el gran orientalista mallorquí Joan Mascaró i Fornés, tingué en diferents moments el caràcter d'«obra nacional catalana». Reconegut com el projecte més

ambició que s'ha fet mai d'una obra lexicogràfica, pretenia abraçar *tota la llengua*: parlada i escrita, literària i dialectal, des dels seus orígens. Aquest objectiu, en uns moments en què estava tot per fer, implicava la recollida sistemàtica del llenguatge parlat en tot el territori català, inclosa la cultura popular, l'onomàstica (topònims i llinatges) i la transcripció fonètica segons els diferents dialectes, i despullar, a més dels minsos diccionaris preexistents, els documents dipositats en els arxius i les grans obres literàries de totes les èpoques; i el qui havia concebut el projecte no era un filòleg experimentat, emparat per una Universitat i pels poders públics, sinó un canonge de quaranta anys enamorat de la llengua, que en el moment mateix que llança la seva «Lletra de Convit» comença una intensa preparació personal que durarà molts anys, per poder dur l'obra a terme (el fet que, malgrat aquestes circumstàncies, el projecte fos rebut amb gran entusiasme per la societat catalana i, sobretot, que obtingués credibilitat entre els grans filòlegs estrangers, demostra que la seva fe movia muntanyes).

El seu deixeble va fer al seu costat el mateix camí, dedicant-s'hi en cos i ànima amb la mateixa tenacitat i el mateix esforç que hi havia aplicat el mestre, sense preveure que la responsabilitat de dur l'obra a bon port havia de recaure finalment damunt ell.

La seva aportació a l'obra té un valor essencial per al resultat final, per diferents motius. Primer, perquè en va fer el pla de redacció i d'edició i el redactà de dalt a baix —tret del primer volum, que compartí amb Alcover, signant cadascun la part que redactava. Segon, perquè amb la seva serena fermesa i amb la seva bonhomia exercí sobre el seu mestre una influència benèfica (evità que cometés algun error greu i aconseguí que en rectificués algun altre). Tercer, per la fidelitat amb què es mantingué al costat d'Alcover quan l'estroncament de la subvenció del Ministeri (precisament quan estaven a punt

de començar amb gran eufòria la publicació del primer volum) l'abocà a la ruïna i a la pèrdua de la salut; i quan, en aquell, assumí el compromís de continuar l'obra «costeï costes» —i el complí amb voluntat indomtable, treballant infatigablement, malgrat que durant molts anys (1936 semblava que no podria publicar-se mai. Quart, —amb el suport entusiasta d'amics vells i nous— aconseguí vèncer els recels derivats de l'enfrontament d'Alcover a catalanistes de Catalunya i de Mallorca, de manera que el Diccionari esdevingué un baluard de la resistència cultural catalana en els temps més durs del franquisme i restà el Diccionari la seva condició inicial d'«obra de tots els cat

A més a més del Diccionari

No he pogut evitar parlar llargament del Diccionari, perquè la vida de Francesc de Borja Moll i la de tota la llengua catalana girà durant molt de temps entorn d'aquesta obra. Tot conscient que no acabar-lo suposaria una gran pèrdua per a la comunitat catalana i que tots els anys que hi havia dedicat a més dels trenta de la vida de mossèn Alcover i la feina com a director de molts de col·laboradors que hi aportaren els tres milions de cèdules que en constituïen la base, serien perduts si no quedaven menys reduïts a una enorme massa de «matèria primerenca» que potser ningú no aprofitaria mai. Per això, totes les altres obres que emprengué tenien als seus ulls un valor secundari o complementari de l'obra principal. No entraré a detall perquè em remeto novament al material que he citat. Totes eren motivades per l'amor insubornable a la nostra llengua. A part de les que havia començat en vida d'Alcover, les anà ampliant i diversificant a mesura que les circumstàncies familiars i socials li ho permetien o que la situació política ho permetia.

El seu domicili, que era alhora seu de l'Obra del Diccionari i de l'Editorial Moll, va ser durant la postguerra lloc de trobada dels «lletraferits» mallorquins, especialment dels que van impulsar les iniciatives dels quals trobaren sempre el seu suport. Moltes d'aquestes obres anaren fent servir al públic obres didàctiques i científiques sobre la llengua (molts dels quals d'elaboració pròpia) i materials de lectura: des de les Rondalles i la cançons populars fins a la col·lecció «Les Illes d'Or», que constituïren l'aliment espiritual de moltes generacions de mallorquins, fins a col·leccions d'àmbit general («Raixa», «Els Treballs i els Dies», etc.) que acolliren (i encara acullen) autors ja reconeguts, de tots els Països Catalans i de moltes altres terres de successives generacions d'escriptors...

Des de l'ensenyament clandestí de «mallorquí» en les illes, fins a la il·lusió col·lectiva dels anys de la Transició democràtica, és present en totes les iniciatives culturals de Mallorca, primer, i després en moltes del conjunt dels Països Catalans (sobretot entre 1950 i 1962, gràcies a l'activitat dels Secretariats de l'Obra del Diccionari, coordinats per

Maig de 1971. Francesc de B. Moll és reconegut amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

gran patriota que fou Joan Ballester i Canals). Per iniciativa seva es funda, el mateix any 1962, l'Obra Cultural Balear, des de la qual, i des de l'Estudi General Lul·lià, desplega una gran activitat d'ensenyament de la llengua i de defensa de la seva unitat enfront de posicions secessionistes i d'actituds de purisme intransigent. Participa després de manera destacada —però no amb el paper de protagonista principal, que no s'adeia amb el seu tarannà— en totes les grans iniciatives col·lectives: el Congrés de Cultura Catalana i la Campanya per l'ús oficial del català (1975-1977) i, en un altre ordre de coses, el XVI Congrés Internacional de Lingüística Romànica (Palma, 1980), els Cursos d'Estiu de Català a Mallorca, etc., fins a la preparació del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), a la celebració del qual ja no pogué assistir per mancances serioses de salut, que acabaren en invalidesa a causa d'un tumor medul·lar descobert tardanament. Durant sis anys va perdent forces i facultats fins que mor, el 18 de febrer de 1991.

Suports i reconeixements

En la seva vida de treball incessant, que molts considerarien excessivament sacrificada (però el treball no era per a ell una càrrega, sinó un motiu de joia), tingué suports importants: en primer lloc, el de la seva esposa —una dona admirable, que li va fer costat en tot moment amb alegria, gràcies a la qual pogué dur endavant una nombrosa fillada: quatre fills i quatre filles que compartiren els seus ideals. Els col·laboradors: Manuel Sanchis Guarner, que treballà disset anys al seu costat en la preparació dels materials del Diccionari i dugué a terme una

tasca important com a mentor dels «poetes joves» que freqüentaven la casa; jo mateixa, que el vaig ajudar en les tasques editorials i vaig compartir durant uns anys amb Sanchis la feina de preparació del Diccionari fins a substituir-lo quan ell retornà a València l'any 1959; Josep M. Llompart, que «heretà» de mi la feina editorial i de Sanchis la tasca de mentor de joves promeses; els membres dels Secretariats del Diccionari; els companys de l'Institut d'Estudis Catalans (amb algun dels quals tenia divergències de criteri lingüístic que no alteraren llur ferma amistat)... D'altra banda, des del doctorat *honoris causa* de Basilea (1964) fins al de la Universitat de València (1984), passant pels de Barcelona i de Palma, va ser objecte de nombrosos homenatges (Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, Premi Jaume I, Premi Ossian, medalles d'Or de la Generalitat de Catalunya i de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears i un llarg etcètera) que han continuat després de la seva mort i culminen ara amb la celebració de l'Any Moll.

Confio que l'abundància i la diversitat d'aquests premis seran més expressius que aquesta desballestada «semblança» per a avalar els mèrits de Francesc de Borja Moll.

1. Francesc de B. Moll, *Els meus primers trenta anys*, «Els Treballs i els Dies», 8, Edit. Moll, Palma, 1970, i *Els altres quaranta anys*, «Els Treballs i els Dies», 12, 1975.
2. Aina Moll, *Francesc de Borja Moll. Semblança biogràfica*, Institut d'Estudis Catalans, 2000, i el pròleg a *l'Epistolari Joan Coromines - Francesc de B. Moll*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujadas, «Textos i Estudis», 2, Fundació Coromines, Barcelona, 2000.
3. Vegeu la pàgina web www.uib.es/borja_moll.
4. Francesc de B. Moll, *Un home de combat (Mossèn Alcover)*, Edit. Moll, Palma, 1962.

BIBLIOTECA SERRA D'OR

NOVETAT

Formant mestres per a la democràcia

INFLUÈNCIA DE L'ESCOLA NORMAL DE LA GENERALITAT EN EL COMPORTAMENT HUMÀ I PROFESSIONAL DELS SEUS ANTICS ALUMNES

Pere Carbonell i Fita

L'Escola Normal de la Generalitat va ser creada l'any 1931 i exercí una real influència en el comportament humà i professional dels seus alumnes, tant en els qui pogueren fer de mestre, com en els qui, bandejats de la professió o anul·lada la validesa dels seus estudis, van haver de fer les activitats més diverses. L'autor en fou alumne i tracta de demostrar la influència de l'Escola a través d'onze casos que, amb la seva tasca, contribuïren a la recuperació de les llibertats perdudes.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc, 92-98 int. - Tel. 93 245 03 03. Fax 93 247 35 94 - E-mail: comanda@pamsa.com. Internet: www.pamsa.com. Distribució a llibreries: L'Arc de Berà. Comandes i administració: Polígon Montigalà, Bèlgica, 47-49, naus 6 i 7. Tel. 93 465 30 08 - Fax 93 465 87 90 - 08917 Badalona

